

СПОМЕНИ ЗА СЪБИТИЯТА, СТАНАЛИ В БЕЛОМОРСКА ТРАКИЯ ПРЕЗ СЕПТЕМВРИ - ОКТОМВРИ 1913 ГОДИНА*

Петко Шалапатов

Когато турците запалиха Доганхисар, заедно с Петър Чакъров пасяхме бравите в местността Козалан. Урадисахме на турци и те ни взеха стадото. Башата на Петър бе убит от тях при Сираковата воденица. Двамата го погребяхме. Отидохме на Армутлиеве колиби. Там беше Илю Армутлиев. След сражението при Фере балканът се напълни с народ. Хората бяха изтощени, с напукани устни, по краката с рани, нагряваха овча лой на главни и на капваха по раните.

Един ден пропукаха пушки. Както си печаха хората около нас месо за ядене, хукнаха да бягат. Аз си забравих гришката, закачена на един клен. Но когато се успокои обстановката, се върнахме, но нито храна, нито гришка намерихме. С тръгването на колоната се присъединихме към нея. Беше след Кръстовден. Минахме покрай Гелимезар, а след това пристигнахме на връх Коджаеле, където ношувахме. Вечерта падна сняг. На сутринта доста от възрастните хора бяха измрели от студ.

Кой каквото имаше, това ядеше. Четниците колежа юнчета и раздаваха месо. Започнахме да се спускаме надолу към Юруците, минахме покрай Ходжакьой и Рахманлар, Юваджилар, Есекьой и през българското Арнауткьой. Осъмнахме в Алиоллар. Когато минавахме през това село, видяхме един двор, ограден с хвойнови клони. Вратата бе отворена. Влязохме. На двора седеше стар турчин с бяла брада. Ние се уплашихме и веднага се върнахме, а той ни извика на турски: - Олум, защо сте тръгнали днес? Нашите нехранимайковци ще ви погубят, ще станете жертва. Ние не обърнахме внимание на тези думи. Продължихме.

*Откъс от книгата на д-р Кирил Бакърджиев „Република Доганхисар-Градец; Защита и разгром“

Минахме Попско. Когато дойдохме на Ковчас, мъглата почна да се вдига, на места почна да се вижда. По посока от Ковчас виждаме да идват двама души, които бързаха да пресекат пътя, после втора двойка, трета двойка, която се спря. Пристигнахме и ние. Пристигна и Маджаров. Турците бяха въоръжени с ловни пушки. Четниците предложиха на Маджаров да ги арестуваме и вземем с нас. Маджаров беше милостлив и каза: - Оставете ги! Продължихме. Но четниците му повториха. Той пак махна с ръка. Но когато се отдалечихме на 500-600 м, те откриха огън. Маджаров сложи бинокъла на очи и почна да наблюдава. После каза: - Те били за избиване!

Народът изпадна в тревога и почна да ни притиска отзад. А Маджаров викаше хората да бъдат спокойни, това са наши пушки. До двата бунара на в. Чаталкая, през които минава старият път за с. М. Попово, на завоя хората започнаха да спират за почивка. Но на хребета на върха се появиха двама души. Маджаров прати двамина да проверят какви хора са. Но нашите пратеници се върнаха и казаха, че не са намерили никого. А всъщност турците ни изпреварили, за да ни пресекат, като заели позиции по склоновете на с. Габерево, Патрон кая и Къс кая. Маджаров настояваше през деня да останем тука, но хората настояваха да вървим. Народът прииждаше и напираше. Маджаров не можа да го спре. Като се спуснахме от Чаталкая, попаднахме в една нива с круша и кладенче – Панабунар. Маджаров загреба вода с ръка, пийна и продължи. Аз вървя след него. На Армутлутарла Маджаров както вървеше пред мене, се чу изстрел от пушка, а след това залпова стрелба. Народът се хвърли към дерето. Маджаров с четниците изчезна от очите ми. Край рекичката имаше воденица. Там заел позиция един турчин и стреляше непрекъснато върху хората. Но един четник хвърли бомба във воденицата, турчинът бе убит, а позицията на турците пробита. Хората бягаха по рекичката към р. Арда. А от хребетите непрекъснато стреляха турците. Много жени и деца падаха покосени от куршумите. Откриха огън и нашите четници. Почна да се смрачава. Турците се оттеглиха. В Арда се издавиха много хора. Ние с Петър не можахме да минем реката.

Съмна се. Нямахме вече стрелба. Но нямахме кураж да минем реката. Останахме скрити в габърите. Вечерта потеглихме по габеровското дере, осъмнахме в местността Хасара над село Сеноклас. Решихме през деня да останем тук. Но бяхме гладни. В една торба носехме малко брашно. Решихме да направим питка. Но нямаше вода. През нощта беше валило. На един камък намерихме вода и замесихме тестото. Но сега трябваше да го опечем. Ако накладяхме огън на открито,

имаше опасност турците да ни открият. Тогава направихме нещо като колиба, оставихме една дупка, през която да излиза димът. Изпекохме питката и ядохме.

Решихме през нощта да минем Арда. Спуснахме се край с. Кочаш. Залая ни куче. Достигнахме реката до стария военен мост, нагизихме във водата и излязохме на другия бряг. Поехме на север между селата Бориславци и Малки Воден. Влязохме в ефремското землище и осъмнахме на сегашния пост на превала на шосето Ивайловград-Любимец. Обаче нямаше представа на чия територия сме. Били сме близо до българския пост. Попаднахме на скоро запален огън. Уплашихме се и поехме в лява посока към една височина, за да се разгледаме и да преценим къде се намираме. Беше около днешната чешма Радина вода. Излязохме на една пътечка и разбрахме, че това е пътеката, по която се движи граничният караул. От височината на север се откри Любимешкото поле.

Седим и се чудим какво да правим. По едно време откъм Радина вода излязоха едни червени кози. Малко след това се показа едно чобанче, а след него възрастен човек. Бяхме решили да хванем чобанчето и да го разпитаем. По-възрастният напсува на български, а беше с червен шал. Страхувахме се да не е помак. Промъкнахме се от двете му страни и едновременно извикахме: - Горещите! Човекът се спря. Почнахме да го разпитваме и се разбра, че е от с. Малко Градище и че сме на българска територия.

Слязохме в селото. Посрещнаха ни в казармата и ни нахраниха. После отидохме в Любимец, където имаше войскава част. Дадохме ни храна и докато ядохме, вдигнаха войниците в тревога и казаха, че тръгват за Тракия. С Петър потеглихме и дойдохме в Хасково, където намерих майка си и брат си Яно. Тука останах няколко дена, след което заедно с Никола Армутлиев с едно магаре и кон потеглихме и през Кърджали, Маказа, Шапчи пристигнахме в с. Доганхисар. Къщата ни бе изгорена. Предстоеше ни работа по възстановяването ѝ.

Участници в похода "По пътя на спасението" пред Пантеона в гр. Маджарово, 2017 г.

